

Tematické okruhy k SZZ (magisterský stupeň)

Environmentální studia, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita

Upozornění: Při přípravě se neopírejte jen o poznámky z přednášek. Těžiště studia spočívá v samostatné četbě.

Základní pojmy a principy ekologie, jejich význam v humanitních environmentálních disciplínách.

Potravní řetězce, ekologická stabilita a homeostáza, principy zpětných vazeb. Typy růstových křivek populací a jejich sociologické a environmentální konsekvence. Strategie ekosystémové kolonizace, její osudy v historii zemědělství a význam pro krajinu – primární, sekundární a terciární homeostáza. Sociologické souvislosti.

Evoluční teorie, etologie a biosociologie. Jejich filozofický význam v environmentální problematice.

Přírodně deterministický a kulturologický pohled. Darwinistický, lamarckistický, kreacionistický výklad. Renesance některých směrů. Neodarwinismus a hlavní argumenty jeho kritiků. Evoluční ontologie v brněnské filozofické škole. Determinismus a finalismus. Hlavní myšlenky a autoři sociobiologie. Význam pro environmentální pohled.

Antropologické psychologické determinace lidského vztahu k přírodě.

Vlastnosti sdílené se zvířaty a vlastnosti specificky lidské. Jsou fatálně dané? Otázka lidské transgrese. Koncept trojjediného mozku.

Demografické souvislosti environmentálních problémů

Populační situace a vývoj lidstva. Základní ukazatele a jejich hodnoty. Úživnost zeměkoule a další environmentální souvislosti. Myšlenky R. Malthuse, neomalthusianství a jeho kritikové. Vlivy migračních pohybů. Urbanizace a dekoncentrace.

Ekologicky orientované intervence práva, sociologický a filozofický komentář

Právní režim ochrany životního prostředí a ochrany přírody a krajiny v ČR, právo a ochrana jednotlivých složek životního prostředí, mezinárodní závazky ČR. Právo na informace o životním prostředí. Úroveň obecnosti norem environmentálního práva. Koncept rozšířených práv v environmentální etice.

Environmentální problémy a politika

Globální problémy – charakteristika současných globálních problémů. Koncept „trvale udržitelného růstu/rozvoje“. Ideologie. Konzervatismus a liberalismus. Environmentální programy na dimenzi „pravcový“ – „levicový“. Industrializovaná centralizovaná společnost

a zastupitelská demokracie, nebo decentralizovaná společnost a participativní demokracie? "Riziková společnost" a "nová politika" Ulricha Becka, stará modernita a reflexivní modernita.

Životní způsob v environmentální perspektivě a problematika hodnot

Vymezení základních pojmů a přístupů. Životní způsob, životní styl a sloh. Životní způsob a ekologická etika. Hodnoty jako vize a jako životní způsob. Luxus jako biologická, historická a sociální konstanta – jeho vztah k environmentálním hodnotám. Konzum jako vrozená a sociální potřeba? Postmaterialismus ve výzkumech R. Ingleharta. Postmoderní způsob života v interpretaci Z. Baumana (environmentální souvislosti). Různé typy zmírnění spotřeby u nás a ve světě. Hlavní dimenze proměn životního způsobu.

Křesťanství a environmentální problematika.

Které rysy křesťanství jsou považovány za zdroje ekologické krize? Které rysy jsou naopak považovány za nadějně? "Zelenající se" církve? Mezináboženský dialog.

Hospodaření v krajině a ekologie krajiny

Zemědělství a hospodaření v krajině – biologické základy zemědělství, agroekosystém. Vývoj a typy zemědělských systémů, charakteristika industriálního zemědělství. Možnosti hodnocení udržitelnosti zemědělství. Situace zemědělství v ČR.

Ekologické zemědělství – charakteristika, společenské souvislosti. Nové biotechnologie: naděje nebo další hrozba? Technologičtí optimisté a skeptici.

Zemědělství a krajina – ekologická stabilita krajiny, mimoprodukční funkce zemědělství, krajinotvorné programy.

Zákonitosti časové posloupnosti ekosystémů: principy sukcese, vývojová stádia, klimax.

Struktura a fungování krajiny: přírodní a antropogenní (kulturní) faktory. Konektivita biotopů a fungování biokoridorů. Ekologická síť jako ilustrace uplatnění krajinoekologických principů v plánování krajiny.

Ekonomie a ekonomika ve světě environmentálních a sociálních problémů dneška

Ortodoxní a heterodoxní ekonomické směry, ekologická vs. environmentální ekonomie, ekologická sociální ekonomie

Kritika neoklasického ekonomického paradigmatu, jeho základních předpokladů a modelů z pozic kritické sociální vědy s důrazem na environmentální dimenzi. Důsledky aplikace neoklasické ekonomické teorie v praxi pro životní prostředí, otázka tzv. externalizace nákladů, environmentální konflikty.

Mechanismy vzniku peněz, implikace pro přírodu a společnost.

Ekonomická lokalizace, ekonomická demokracie a nerůst jako možné ideové základy "jiné" ekonomie, jejich možné aplikace v praxi.

Jiné ekonomiky v teorii a v praxi: Družstva, (eko) sociální podniky, komunitní měny, etické finančnictví, nepeněžní ekonomika, koncept *commons*- občina a její souvislosti.

Environmentální etika

Fakta a hodnoty. Základní mravní pojmy a postoje.

Zdroje odpovědí na otázku po dobrém: instinkt, dogma, tvrdý racionalismus, emotivismus, měkký racionalismus, dynamická etika, utilitarismus, relativismus.

Environmentální etika – teocentrická, biocentrická, systémové pojetí environmentální etiky, hlubinná ekologie v pojetí Arne Naesse, hlubinná ekologie v pojetí Naessových následovníků.

Vztah ke zvířatům - Peter Singer, Andrew Linzey, Tom Regan.

Empirické výzkumy v etice 20. století – Paul Bloom, Jonathan Heidt, Joshua Green, Dan Ariely.

Filozofie

Co to je filosofie? Filosofie x mýtus, filosofie x náboženství, filosofie x věda. Možné cíle filosofického myšlení.

Charakteristika antické kultury. Význam řecké kultury pro vznik filosofie. Odlišnost řecké kultury od ostatních kultur na počátku filosofického myšlení. Antická aristokratičnost, antické vnímání času, antické pojetí fyzis x techné.

Presokratikové a sofisté. Základní charakteristika s důrazem na odhalení odlišností. Sokrates v Platónově „Obraně Sokrata“ a u Xenofóna.

Platón a jeho zničení času v teorii bytí, etice, estetice a politické teorii. Platónův koncept ideálního státu a jeho kritika u K. Poppera.

Aristoteles a jeho koncept nefundamentálního času. Aristotelův koncept „dvojí“ přírody a dvojího světa. Vliv Aristotela na evropskou kulturu a filosofii.

Helénismus – obecná charakteristika. Epikurejci, stoikové a skeptikové. Křesťanství v helénismu a jeho odlišnost od antické kultury. Pozdní helénismus.

Pozdní antika a raný středověk – charakteristika. Tři spory středověké filosofie. Autorita x rozum, nominalismus x realismus, východ x západ.

Renesance – obecná charakteristika – mýty o renesanci. Nejvýznamnější myslitelé renesance: Leonardo da Vinci, Machiavelli.

Rozdvojení evropské filosofie v novověku. Obecná charakteristika novověkého pohledu na svět. Ostrovní a kontinentální filosofie. Velké postavy novověku: Galileo, Descartes, Bacon, Spinoza, Leibnitz, Hume.

Osvícenství – obecná charakteristika. „Plochosť“ a literární kvality osvícenců. Odvrácená tvář osvícenství. Voltaire, Holbach, LaMetrie, J. J. Rousseau, DeSade.

Kant jako vrchol osvícenství a zlomový myslitel. Kantův spis „Co je osvícenství“ a jeho možné interpretace. Kritika praktického rozumu.

Pokantovská filosofie – tři velcí kritikové Kanta – Hegel, Schopenhauer, Kierkegaard.

Marx a jeho vliv na 20. století.

Velké směry 20. století – existencialismus a příroda v jeho pojetí.

Velké směry 20. století – novopozitivismus.

Velké směry 20. století – postmoderní filosofie.

Myšlení logické, vědecké a kritické:

Základy logiky – základy predikátové logiky, teorie pojmu, úsudky a jejich pravidla.

Základy vědeckého myšlení. Co je to věda. Charakteristika hypotéz a způsoby jejich testování. Formální a empirické vědy. Ukotvení vědy u velkých vědců 20. století: Hempel, Popper, Carnap.

Imre Lakatos, Larry Laudan a základy postnormálního vidění vědy.

Základy kritického myšlení. ASD analýza. Druhé čtení textů. Obsahové charakteristiky textů a jejich význam pro rozlišení řečeného a sděleného. Manipulace a způsoby obrany.

Estetické vnímání přírody – dějiny

Estetický postoj k přírodě v antice a středověku. Filosofie (estetika) a umění jako srovnávací materiál.

Renesance. Krajina jako předmět estetického zájmu i předmět výtvarného umění.

Raný novověk – 17. století a základní typy krajinomalby jako paralely k pozdějšímu estetickému postoji.

Estetika britského osvícenství 18. století – první teoretické reflexe estetické hodnoty přírody (Shaftesbury, Burke). Nové základní estetické pojmy a příroda (vznešeno, malebno). Změny v preferencích typů krajiny a počátky turistiky.

J. J. Rousseau a nové postoje k přírodě. Proměny evropské kultury ve vztahu k „divokým“ scénériím (hory, lesy).

Německé osvícenství a estetika přírody – J. G. Sulzer a I. Kant. Konec zájmu o přírodní krásno ve filosofii – F. Schiller, G. W. F. Hegel.

Romantismus a příroda – základní východiska, reflexe v umění, počátky ochrany přírody a turistiky (u nás).

Evropská kultura a vztah k estetickým hodnotám přírody v 2. půlce 19. století – estetika (Vischer, Durdík, Klácel atd.) a výtvarné umění.

20. století – stručný přehled vývoje během obou polovin 20. století, environmentální estetika (Carlson aj.)

Vztah k estetickým hodnotám přírody na Dálném východě.

LITERATURA:

- Auerbach, E. *Mimesis: Zobrazení skutečnosti v západoevropských literaturách*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1968.
- Bauman, Z. *Globalizace*. Praha: Mladá fronta, 1999.
- Douthwaite, R. *Ekológia peňazí*. Dolný Kubín: Diverzita, 2002, s. 14-30.
- Fraňková, E. *Lokální ekonomiky v souvislostech aneb spotřeba a produkce zblízka*. Brno: Masarykova Univerzita, 2015, s. 64-80, 139-150.
- Haidt, J. *Morálka lidské mysli: proč lidstvo rozděluje politika a náboženství*. Praha: Dybbuk, 2013.
- Johanisová, N. Alternativní ekonomické systémy v souvislostech, in: kol.: *Súčasná spoločnosť - výzvy a vízie*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolení, Centrum environmentálnej a etickej výchovy Živica, 2013, s. 38-63.
- Johanisová, N. *Ekologická ekonomie: vybrané kapitoly*. Brno: Masarykova Univerzita, 2014.
- Keller, J. *Až na dno blahobytu*. 3. vyd. Praha: EarthSave, 2005.
- Kohák, E. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. Praha: SLON, 1998.
- Librová, H. *Pestří a zelení*. Brno: Veronica, 1994.
- Librová, H. *Vlažní a váhaví. Kapitoly o ekologickém luxusu*. Brno: Doplněk, 2003.
- Míchal, I. *Ekologická stabilita*. Brno: Veronica, 1992.
- Orwell, G. Politika a anglický jazyk, in: *V břiše velryby a jiné eseje*. Brno: Atlantis, 1997.
- Ridley, M. *Původ ctnosti*. Praha: Portál, 2000.
- Russell, B. *A History of Western Philosophy*. 2. vyd. London: George Allen and Unwin Ltd, 1947.
- Seed, J. (ed.). *Myslet jako hora*. Prešov: Nadácia Zelená nádej, 1993.
- Schumacher, E. F.: *Malé je milé*. Brno: Doplněk, 2000. Kapitoly 1-5, 7, 12 a 13.
- Singer, P. *Practical Ethics*. 5. vyd. London: Cambridge University Press, 1982.
- Spaemann, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. Praha: Svoboda, 1995.
- Stibral, K. *Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku*. Praha: Dokořán, 2005.
- Ulčák, Z. *Hospodaření v krajině: vybrané kapitoly*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- Wilson, E. O. *Rozmanitost života*. Praha: Lidové noviny, 1995.